

Učiteljski Tovariš.

Glasiló avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: Slavlje hrv. ljudskega učiteljstva. — Učiteljski pravnik. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Inserati.

Slavlje hrv. ljudskega učiteljstva.

Hrvatsko učiteljstvo je praznovalo dne 19. velikega srpana in naslednje štiri dni 30letnico „Hrvatskega pedagoškega književnega zbora“ ter v spomin in proslavo na ta dan otvorilo „Hrvatski šolski muzej“. V tem 30letnem obstanku je izdal „Hrv. ped. knjiž. zbor“ 61 knjig za učitelje v 122.000 izvodih in 43 knjig za mladino v 130.000 izvodih, skupaj torej 104 knjige v 252.000 izvodih, vrednih 250.000 K. Poleg tega ima „Hrv. ped. knjiž. zbor“ svoje glasilo „Napredak“, (urednik učiteljski profesor Stjepan Basariček) ki izhaja že 42. leto, izdaja mesečnik za mladino „Smilje“ (urednik učiteljski profesor Tomislav Ivkance), koje je nastopilo 29. leto, in list za starše „Na domačem ognjištu“ (urednica Milka Pogačić), ki izhaja letos 2. leto.

„Hrvatski pedagoško-književni zbor“, ki je v tem času tako plodonosno deloval na književnem polju, tudi ni zane-marjal svoje gmotne strani ter razpolaga danes z imetjem, ki je vredno do 150.000 K ter ima 61 častnih, 77 pravih udov, 36 udov dopisnikov, 843 ustanovnikov in 542 podpornih udov.

„Hrv. ped. knjiž. zbor“ pa ni deloval samo literarno ter oral v potu svojega obraza trdo ledino pedagoške znanosti, ampak deloval je tudi v prosepah ljudskega šolstva z raznimi razpravami, predavanji in prošnjami na višja oblastva in razne korporacije. „Hrv. ped. knjiž. zbor“ je bil od svojega poroda do današnjega dne učiteljstvu Hrvatske in Slavonije ognjišče, iz katerega plapolala in se širi ogenj prave stanovske zavesti in ponosa. Vse, kar ima danes hrvatsko učiteljstvo, ima svoj vir v „Hrv. ped. knjiž. zboru“. Poleg zgoraj omenjenih listov in knjig je „Hrv. ded. knjiž. zbor“ stvaritelj lepe strokovne knjižnice, „Učiteljskega doma“, „Posmrtna in podporne zadruge“, „Hranilne in predjemne zadruge“, „Učiteljskega konvikta“, „Učiteljske čitalnice“ in „Hrvatskega šolskega muzeja“.

„Učiteljska čitalnica“ ima 130 udov. V njej se zbira domače in vnanje učiteljstvo. Članice te čitalnice, vrle hrvatske učiteljice, združile so se v „Gospodinjki klub učiteljske čitalnice“, ki neguje s svojimi sestanki vse, kar je lepo in plemenito ter vzbuja med učiteljicami stanovsko zavest, zakaj vrle hrvatske kolegince vedo predobro, kar piše znameniti pedagog, ki pravi: „Učiteljica brez stanovske zavesti je kraljica brez krone“.

„Hrv. ped. knjiž. zbor“ deluje na združitev vseh šolskih listov z „Napretkom“, kateri je duševni rezervoar,

v katerega se stekajo vse pedagoške struje hrvatskega učiteljstva ter je hkrati najboljša kronika ljudskošolske pedagogike. „Hrv. ped. knjiž. zbor“ deluje tudi za zjedinenje vseh hrvatskih učiteljskih društev v eno idealno celoto, t. j.: „Zaveza hrvatskih učiteljskih društev“. Najmlajši društvi v tej „Zavezi“ pa sta „Učiteljska podpora in posmrtna zadruga“, ki razpolaga z glavnico 60.000 K, in pa „Hranilna in predjemna učiteljska zadruga“, ki je imela v svojem prvem poslovnem letu do 265.000 K prometa.

In tako se je gorščično zrnec, katero je zasejal pred 30. leti pokojni Ivan Filipovič v učiteljska tla, razvilo v bujno in plodonosno drevo, v katerega senci se hladi hrvatsko ljudsko učiteljstvo, da se okreplja intelektualno, moralno in gmotno. Velezaslužni probuditelj hrvatskega učiteljstva Ivan Filipovič počiva že v hladnem grobu in žalostno brije mrzel veter po laboru nad njegovim truplom ter spominja hrvatsko učiteljstvo na nevenljive zasluge pokojnikove. Slava mu!

S tem je na kratko očrtano življenje in delovanje „Hrvatskega pedagoškega književnega zbora“.

Da se pa 30letnica „Hrv. ped. knjiž. zbora“ kar naj-dostojneje proslavi, je osnovalo vrlo hrvatsko učiteljstvo v spomin na ta dan novo institucijo: „Hrvatski šolski muzej“, ki bo najlepše ogledalo preteklosti in sedanjosti hrvatskega ljudskega šolstva. Otvoritev „muzeja“ je počastil s svojo prisotnostjo tudi načelnik naučne uprave g. A. Pavič. Da so prisostovali tej slavnosti in p-zneje tudi pri glavni skupščini „Zaveze“ tudi deželni in vsi okrajni šolski nadzorniki, to je umevno, zakaj na Hrvatskem se ti moške ne odtegujejo učiteljstvu ob takih prilikah, kakor je, žal, pri nas navada. Ta prijateljska vzajemnost in to za-upanje, ki vlada na Hrvatskem med šolskimi nadzorniki in učiteljstvom pa gotovo tudi največ pripomaga, da hrvatsko učiteljstvo s takim vspehom in tako navdušeno deluje za blagor svojega stanu in proevit šole. Da bi bilo tudi pri nas tako! Hrvatskemu šolskemu muzeju daje vlada na leto 1000 K pod-pore, pri nas smo pa dobili enkrat za vselej 400 K. Sploh slovensko učiteljstvo ne dobiva od višjih krogov za svoje delovanje v učiteljskih društvih ali na literarnem polju ne mo-ralne, ne gmotne podpore. Največkrat žanje za vsaj trud za-ničljivo preziranje. Temu so krive, seveda, naše razmere, katere bo opisalo slovensko učiteljstvo v svoji kroniki z debelimi črnimi črkami.

V zgoraj imenovanih slavnostnih dneh hrvatskega učiteljstva je bil tudi občni zbor „Posmrtna podporne zadruge“ in „Hranilne in predjemne zadruge“. Ker imamo v rokah

pravila teh dveh društev, bomo ob priliki obširneje govorili o njih ter jih skušali tudi pri nas ustanoviti. Dne 21. in 22. velikega srpana je bila VI. občina in XVI. glavna skupščina hrvatskih učiteljskih društev. Zanimivo na tem zborovanju je bilo predavanje vrlega prijatelja slovenskega učiteljstva, g. ravnatelja Davorina Trstenjaka: „Zadovoljava li današnji način priprave in osposobljivanja za učiteljski poziv potrebama vremena i našega pučkoga školstva?“ To predavanje bomo priobčili ob priliki v izvirniku.

Ob teh slavnostnih dneh je obiskalo vrlo hrvatsko učiteljstvo tudi grobove svojih prvakov. Odličnemu večletnemu uredniku „Napretka“ Ljudevitu Modcu so odkrili nagrobni spomenik, ki so mu ga postavili iz učiteljskih doneskov. Na grobu je izpregovoril primerno besedo urednik „Napretka“ g. St. Basariček, povdarjajoč neprecenljive zasluge pokojnikove za ljudsko šolo in hrvatsko ljudsko učiteljstvo. Ko je učiteljstvo zaklicalo zaslužnemu pokojniku: Slava!, so položili lep venec na njegov grob. Dalje je položilo zbrano učiteljstvo krasne vence na grob ustanovitelja „Hrvatskega pedagoškega književnega zbora“ in organizatorja hrvatskega učiteljstva Ivana Filipoviča, Mijata Stojanovića in Milana Kobalija. Na grobovih prvih dveh je izpregovoril ganljivo besedo predsednik „Zaveze“ Stjepan Basariček, na grobu Milana Kobalija pa tajnik „Zaveze“ Josip Kirin. Na vsakem grobu je zbrano učiteljstvo zaklicalo: Slava! ter s tem izvršilo lep čin pijetete, s kojim se je odzvalo v spomin milih svojih pokojnih prvoboriteljev.

Mi pa kličemo iz dna duše vrlemu hrvatskemu učiteljstvu, ki se na tak način zaveda svojega poklica in se s toliko hvaležnostjo spominja svojih dragih pokojnih prvoboriteljev in organizatorjev: Slava! trikrat Slava!

Slavlju hrvatskega ljudskega učiteljstva so prisostovali tudi zastopniki „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ in sicer: predsednik „Zaveze“ g. Luka Jelenc, urednik „Učiteljskega Tovariša“ g. Jakob Dimnik in urednik „Zvončka“ g. Engelbert Gangl. Hrvatsko učiteljstvo je sprejelo svoje brate Slovence z odprtimi rokami in največjo gostoljubnostjo v svojem „Učiteljskemu konviktu“, pri kateri priliki se je izpregovorila marsikaka navdušena beseda. Posebno krasno je govoril g. E. Gangl, ki je napravil na prisotne s svojim navdušenim govorom najboljši utis. Z laskavimi besedami je pozdravil slovenske odposlance pri glavni skupščini „Zaveze“ predsednik St. Basariček. Prisotno učiteljstvo je dalo z dolgotrajnimi Živio-klici duška svoji navdušenosti za brate Slovence. Za ta prisrčen pozdrav se je zahvalil g. L. Jelenc. Predsednik hrvatske „Zaveze“ je pozivljaj zbrano učiteljstvo: da ostane trdno v svoji sv. veri in zvesto svoji domovini.

Kakor znano, Hrvatje še niso okuženi s klerikalizmom, zato hodita tam učitelj in duhovnik z roko v roki in tega složnega delovanja si je želel g. predsednik i nadalje. In prav je govoril. Naš klerikalni „Slovenec“ je hitro porabil te besede ter jih tolmačil po svoje in pisal, da so imeli slovenski odposlanci „kisle obraze“. Slogo med učiteljem in duhovnikom si je predstavljal „Slovenec“ v klerikalnem smislu, da bi bil učitelj sluga, duhovnik pa gospod; g. Basariček si je pa predstavljal v svojem govoru tako slogo, v kateri sta učitelj in duhovnik enakopravna v pravicah in dolžnostih. In taka sloga tudi res vlada med hrvatskim učiteljstvom in duhovščino. Tudi slovenski odposlanci so občevali

ves čas svojega bivanja v Zagrebu z duhovniki, a prepričali so se, da so to druge vrste možje kakor so pa naši, ki se zbirajo okoli „Slovenca“. Hrvatska duhovščina še ni okužena s klerikalizmom, ampak je napredna kakor je tudi napredno hrvatsko učiteljstvo. Blagrovani smo hrvatsko učiteljstvo in hrvatski narod, ker ima tako blage svečenike! Hrvatsko učiteljstvo je prav tako liberalno, kakor je liberalno slovensko učiteljstvo in z njim je liberalna v dobrem smislu besede tudi hrvatska duhovščina. Zato se ni prav nič čuditi, da si je želel g. predsednik Basariček sloge med učiteljstvom in duhovščino še nadalje. Take sloge si od sreča želimo tudi slovenski učitelji! „Napredak“ je prav tako liberalen kakor „Učiteljski Tovariš“ in vendar hrvatskim biskupom še v sanjah ne pride na misel, dati „Napredak“ „na indeks“ v pastirškem listu! Toliko mimogrede v odgovor „Slovencu“ na njegovo zlobno notico o „kisljih obrazih“, katere naj si nakrinka sam.

Zdaj pa še par besed o „šolskem muzeju“. Kakor znano, smo tudi slovenski učitelji, združeni v „Zavezi“, ustanovili leta 1898. v spomin in proslavo na cesarjevo 50letnico prav lep „šolski muzej“, kateri se pa, žal, zaradi pomanjkanja podpore in pretesnih prostorov ne more tako razvijati, kakor bi radi. Ob otvoritvi „Hrvatskega šolskega muzeja“ je predaval o šolskih muzejih g. Ad. Vuković. Predavatelj je očrtal najprej potrebo in nalogo pedagoških zbirk, omenil celo vrsto takih institucij, razvrstivši jih v „šolske muzeje“ in „pedagoške knjižnice“. Ko je popisal osnutek in razvoj pedagoških knjižnic, omenil je razne izložbe učil, iz kojih so ponajveč nastali šolski muzeji. Na to je očrtal historičski razvitek vseh šolskih muzejev in stalnih razstav učil na svetu. Prvi zavod te vrste je „Educational Museum“ v Torontu (Kanada), osnovan l. 1853. Za tem je bil otvorjen l. 1857. „South Kensington Museum, Educational Division“ v Londonu, za tem „pedagoški muzej“ v Petrogradu, stalna izložba učil v Lipskem, muzej v Washingtonu, Nedelandsch Schoolmuseum v Amsterdamu, pedagoška centralna biblioteka v Lipskem, stalna razstava učil na Dunaju, državni šolski muzej v Budimpešti, muzej v Rimu, Cassianum v Donauwörthu, Pestalozzianum v Curihu, dva muzeja v Berlinu, japonski pedagoški muzej v Tokiu, državni šolski muzej v Bruselju, „Musée pédagogique et la bibliothèque centrale de l'enseignement primaire“ v Parizu (najslavnejši zavod te vrste), šolski muzej v Brnu, v Pragi, Kraljevcu, Magdeburgu, stalna razstava učil v Gradcu, muzej v Madridu, Lizboni, Rio de Jaineru, Freiburgu, pedagoška biblioteka v Stockholmu, muzej v Rostocku, Neuenburgu, Jeni, Hildesheimu, Inomostu, Kasselu, Kielu, Brunšvigu, Melbourne-u, Danšk Skolemuseum v Kopenhagenu, Schoolmuseum v Rotterdamu, šolski muzej v Belgradu, v Ljubljani in državni šolski muzej na Dunaju.

Pojasnivši na ta način, kdaj in kako so nastale te institucije širom sveta, očrtal je razvoj „Hrvatskega šolskega muzeja“. Prva podstava temu muzeju so razstave učil l. 1871. in 1892.; najboljši temelj je pa položila šolskemu muzeju vis. kr. deželna vlada, ker mu je odstopila šolsko zbirko s svetovne razstave v Parizu l. 1900. Obstanek muzeja je hrvatska vlada osigurala tudi s tem, ker mu je privolila 1000 K stalne letne podpore.

„Hrvatski šolski muzej“ je nameščen v petih sobah I. nadstropja „Učiteljskega doma“. Razdeljen je sistematično na posamezne šolske dobe. Vsi predmeti so razstavljeni in razvrščeni prav okusno in pregledno.

Na hodniku so razstavljeni razni zemljevidi, ki predstavljajo razvoj hrvatske kartografije. Tu se vidijo tudi razna učila za računstvo in pisočitanje ter mnogo prav zanimivih starinskih predmetov.

V prvi, takozvani „pariški dvorani“, so razstavljeni predmeti, ki so bili razstavljeni v pariški razstavi l. 1900. V tej sobi je tudi poprsje Nje. Veličanstva cesarja Franca Josipa I. in sliki bana Drag. Khuen-Hedervárya in načelnika naučne uprave A. Pavića. Dvorano krasi slike najlepših učnih zavodov hrvatskih šol in krasni akvarci hrvatskih umetnikov Medovića, Čikoša, Ivekovića in drugih. Tu je nadalje zastopan zemljepis, zgodovina, risanje, lep opis, zavodi za gluhoneme in slepce ter mnogo drugih zanimivih predmetov, n. pr. ure iz nekdanje urarske šole v Ogulinu i. t. d.

Druga dvorana je namenjena ženskemu in moškemu ročnemu delu. Tu so v naravnej velikosti kipi v narodni noši iz raznih krajev hrvatske domovine, bogati izdelki ženske obrtne šole, vzorci narodnega veziva, zbirke za moška ročna dela i. t. d.

Tretja dvorana je namenjena prirodoopisu, prirodoslovju, kemiji in gospodarstvu.

V četrti sobi so razstavljeni razni modeli, načrti in drugi predmeti glede uredbe šol, ter več slik, ki se nanašajo na razne dogodke v učiteljstvu.

V peti sobi je nameščena knjižnica; to je najinteresantnejši del muzeja. V enem delu t. zv. „zgodovinski hrvatski knjižnici“ zbrana je vsa literatura ljudskega šolstva od najstarejših časov do današnjih dni. Ta del ni zanimiv samo za učitelja, temveč tudi za slovstvenika, zemljepisca in druge. Tu so nadalje stare spominske kolajne, učiteljska odlikovanja, pohvalnice, spominska plošča samoborske šole iz l. 1851., stari šolski predpisi, rokopisi, izpričevala in drug material, ki se nanaša na razvoj hrvatskega šolstva. Zanimiv je graničarski učitelj, ki je v naravni velikosti razstavljen v uniformi.

K sklepu tega skromnega poročila vrlemu hrvatskemu učiteljstvu še enkrat prav od srca čestitamo v imenu slovenskega učiteljstva na tej najnovejši instituciji, katerej kličemo: Vivat, floreat, crescat!

Učiteljski pravnik.

Priobčuje „Pedagogičsko društvo“ v Krškem.

(Dalje.)

Učitelj na dopustu

nživa tiste pravice, kakoršne je imel v svoji aktivnosti; dolžnosti nima za časa dopusta nikakoršnih.

Začasno vpokojenje pa ni dopust.

Za učitelje-vojake

velja zakon z dne 5. oktobra 1890 (za Kranjsko), s katerim naj se seznanijo sleherni učitelj-vojaki (glej zbirko kranjskih šolskih zakonov št. 60, str. 519). Vojaška službena leta, kateri je imel kdo pred vstopom v učiteljski stan, se žalibog ne štejejo v pokojnino, kar je dotičnim učiteljem že zdaj škodovalo, ko se je bil vpeljal „štatus“.

Učiteljske ustanove na Kranjskem.

1.) Metelkove ustanove po 42 gld. Dobiti jo morejo učitelji na kmetih, kateri se pečajo z vspehom s sadjerejo

in slovenščino. Teh ustanov je 6 in oddaja jih knezoškofjski ordinarijat na predlog c. kr. deželnega šolskega sveta.

2.) Leopold-Filipovih ustanov za Kranjsko je 6 po 44 gld. 90 kr. Ustanovo zamorejo dobiti učitelji, ki so najslabše plačani. Ustanove odda c. kr. deželni šolski svet za tri leta.

3.) Za učiteljske sirote bode delilo ustanove (Cesar Franc Jožefove jubilejske) društvo za zgradbo učiteljskega konvikta.

4.) 3 ustanove nekdanjega vrtnarskega društva 75 K 60 h za zasluge pri vrtnarstvu, sadjereji itd.

Orgljarska služba.

Da učitelj opravlja to službo, to mu je po zakonih ne samo dovoljeno, marveč gojenje cerkvene godbe, osobito orgljanja in cerkvenega petja priporočuje celo ministerski razpis z dne 12. maja 1877, s katerim se celo c. kr. okrajni šolski nadzorniki pozivljajo, da osebno vplivajo na to, da se od strani učiteljev resno goji cerkveno glasbo in cerkveno petje. Okrajni šolski nadzorniki, ne pa dotični učitelji sami, smejo celo predloge staviti, da se dovolijo posebne nagrade dotičnim učiteljem, kateri si pridobijo izvenrednih zaslug za to stroko.

Druge postranske službe,

katere smo bili prej navedli, tudi ne nasprotujejo učiteljskemu ugledu. Zato jih sme učitelj takrat opravljati, kadar je prost.

Zoper ugled učiteljski je pa prodajanje knjig svojim učencem. Knjige, katere učitelj sam založi, sme tudi sam prodajati, seveda učencem ne. To prepoveduje ministerski ukaz z dne 27. maja 1886. Menimo pa, da kjer trgovcev ni, da bi učencem knjige in druge šolske potrebščine preskrbovali, da ondi sme krajni šolski svet to storiti, v kateri namen sme on pooblastiti, seveda učitelja samega.

Kateri posli bi še bili zoper učiteljski ugled, to odločujejo od slučaja do slučaja šolske gosposke, okrajni in deželni šolski svet.

Kakošne posle sme imeti učiteljeva soproga?

S pravnega stališča bi jej svobodno bilo, opravljati katerokoli službo. Ker je pa njen soproga učitelj, ozirati se mora na njegov stan, da ne trpi učiteljski ugled in da mu vsled tega šolske gosposke ne delajo neprilik.

Častne službe,

katere utegnejo učitelja doleteti in katere sme prevzeti, so še različne. Prevzeti sme poslanstvo v državni in deželni zbor, predsedništvo raznih društev, častno občanstvo v kakošni občini i. t. d.

Nekaterih poslov, katere mu sodnije naložiti utegnejo, se ne more ubraniti, n. pr. varuštvo sirot mora prevzeti, ako ni še 60 let star.

Porotnik pa učitelj ne more biti.

Da bi učitelj na lov ne hodil, tega se mu po obstoječih zakonih ne more braniti.

Lahko je pa učitelj sodnijsko kaznovan, ako opravlja za denar spisovanje prošenj, tožeb, pritožeb in sploh takih pisem, katera spadajo v področje c. kr. notarjev in advokatov, ker je to takoimenovano „zakotno pisarenje“, ki je po zakonu prepovedano.

(Dalje.)